

DİL XARİCİ FAKTORLARLA QARŞILIQLI MÜNASİBƏTLƏR ZƏMİNİNDƏ ELMİ ŞURA VƏ ELMİ KATİB SÖZLƏRİ HAQQINDA DÜŞÜNCƏLƏRİM

Yusif YUSİFOV,
professor

(Əvvəli ötən sayımızda)

Hər dühanın öz günəşi bir nur saçır. Bir günəş say sən də kamal xəzinəni Dünya binasını qurandan bəri, Öyrənmək dalınca getmişdir başör. Hər böyük dühanın xəzinəsindən, Səndə bir inci də dövətdir bizə Ballı pətkələrə bənzər beynimiz, İçində boş qalmış bir çox şarılar Ah ana töbiət, ana töbiət. Ən böyük övladın insandır, gerçək! Böyük şairin yaradıcılıq fantaziyası ilə, həyat həqiqətini əks etdirən misralarında elm tükənməz gücünə inamın olduqca aydın, parlaq ifadəsini, onun Tanrı səviyyəsinə yüksəkildməsinə, çox uca tutulmasına görürük.

Peğəmbərimizin "Elmindən fayda gələn alim, min abiddən üstündür" deməsi onun elmin dəyərinə bərabər dəyəri olan heç bir varlıq tanımadığını söyləməyə əsas verir. Peğəmbərin elmi unutmamağı, elmin balası, bunu ləyaqətsizcə tapşırmağı isə elmin ölməsi adlandırması oxucuda heyrət doğurur. Peğəmbər Allahın ən yaxşı bəndələrini elmi, bilikli başçıya, ən pisini isə çahil, zalim rəhbərə bənzətməmişdir. İslam dininin təbliğatçısı Məhəmməd Peğəmbərin kəlamlarının xalqa Azərbaycan dilində çatdırılması böyük zəhmətlə gerçəkləşdirilən ən dəyərli işdir. Kəlamlar içərisində elm haqqında deyilənlər düşüncələrimizdə silinməz izlər qoymuşdur. Milli təhsilimizin məzmunca dolğunlaşdırılmasında elmdən bəhrələnməyin dəyəri əvəzənilməzdir. 5 iyul 1991-ci il tarixli Azərbaycan müəllimi qəzetinin 2-ci səhifəsində Məhəmməd Peğəmbərin elm haqqında düşüncələri barədə söylənilənlərdən bəhrələnmək çox önəmlidir. Yazının müəllifi S. Ağayev peğəmbərimizlə bağlı dəyərli araşdırmaları çox maraqlıdır. Elm, elmi anlayışların linqvistik ifadə görümləri hərfi mənada anlaşılmalıdır. Onlar geniş və dolğun anlamda başa düşülməlidir. Elm, elmi bilik insan həyatının, fəaliyyətinin bütün sahələrində özünü göstərir. Elmi şura adının çoxəhətliliyi, çalarlıqları onun mənasını dolğunlaşdırır, genişləndirir. Elm(elmi) adı ikinci tərəfin geniş anlamda (mənadada) başa düşülməsinə kömək edir. Yəni elmi şura, yaxud elmi katib adları ümumişlək termin kimi başa düşülməli, anlaşılmalıdır. Buna görə də həmin adların önündə, işlədilan elmi sözü -(sifəti) göstərilən adların, yaxud ümumişlək terminlərin

dar mənada yox, geniş mənada başa düşülməsi yönündə aydınlaşdırılmalı, açıqlanmalıdır. Göstərilən adların ilk hissəsini yalnız araşdırma, elmi tədqiqat yönündə aydınlaşdırmaq onun işlənmə imkanını daraldır. Bu isə elmi şura, elmi katib adlarının strukturunu kiçildir. Elmi şura, elmi katib adlarında elmi sifəti təkmənalı deyildir. Əvvəldə təyinedici söz olan elmi şura, elmi katib adlarının təyinedicisi, yəni elmi sözü yalnız tədqiqat çalarlı təkmənalı terminlərdən çoxəhətliliyi ilə fərqlənirlər. Çoxəhətlilik elmi şura, elmi katib sözlərinin ilk tərəfinin(elmi)həmin sözlərin tərkibində çoxmənalılığın daşıyıcısı adlandırılabilir, elmin, yəni eyni fonetik tərkibli sözün mənə çalarlarının hüdüdlərinin dolğunlaşdırma, genişləndirilməsi göstərilən sözün nitqə gerçəkləşdirdiyi elm anlayışı ilə bağlıdır. Daha doğrusu, elm sözündəki mənə dolğunluq, genişlik onun mənə mənbəyindən, yəni "elm"dən qaynaqlanır. Elmin çoxmürəkkəbliyi həmin qaynağın ifadə görülmədə çoxmənalılıq tədri. Ona görə də dilin dilxarici aləmlə uyğunluğunun, yaxud uyğunsuzluğunun varlıq (şəya, cisim predmet)-anlayış ad söz münasibətlərinə həlledici təsirinin qanunauyğun hadisə, danılmaz həqiqət olduğunu aydın görə bilərik. Elmi şura elmi katib adları deyilənləri sübut edir. Belə faktlar adların ümumişlək terminlərinin semantik strukturuna həssas münasibətin, ona ayrıca baxmağın vacibliyini təsdiqləyir. Əgər elmi sözü ikinci tərəfləri (şura, katib)yalnız həqiqi mənada tədqiqat, araşdırma baxımından təyin etsə, (elmi şura)hərifi dar mənada elmi məsələləri açıqlayan araşdıran yığınaq elmi tədqiqat araşdırma ilə bağlı işləri görən şəxs elmi katib adlandırılabilir. Halbuki həmin sözlərə belə yanaşma onları bu yönündən dəyərləndirmək elmi bilik prinsipi pozmaq deməkdir. Elmi katib işlədiyim ali təhsil ocağında müxtəlif yönümlərdə aparılan işlərlə bağlı ədəbiyyat siyahısında göstərdiyim məqalələrimdə çap etdirdim.

Yaxşı deyiblər ki vəzifə insanı yox, insan vəzifəni şöhrətləndirir. Professor Afad Qurbanov 1981-1989-cu illərdə ADPI-nin (indiki ADPU-nun) rektoru işlədiyi vaxtda rəhbərlik etdiyi qocaman ali təhsil ocağında, tutduğu vəzifəyə həmişə şöhrət qazandırmadıqı qarşısına məqsəd qoymuş, əməksevərliyi çalışqanlıq ilə məqsədinə çat bilmişdir. Afad Qurbanov eləcə də sonralar onu əvəz edən tarix üzrə elmlər doktoru Azərbaycan Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, professor Səlvər Aslanovun rektoru olduğu dövrdə ADPU-da həyat qaynağıdır, hamının üzü gülür, bəzi istisnaları çıxmaqla kollektiv üzvləri arasında səmimi, yaxşı münasibət hökm sürürdü. Yerliçilik hissi Afad müəllimə yad idi. O, kadrları bacarığına, birliyinə görə dəyərləndirirdi. Əla qiymətlərə oxumağımı, tələbətlik illərində respublika ali məktəb tələbələrini dilçilik ixtisası üzrə keçirilən elmi çıxışlarına uyğun 1-ci dərəcəli diploma, ən yaxşı tələbətlik işinə görə medalına layiq bilirdiyimi, ali məktəbi fərqlənmə diplomu ilə bitirdiyimi nəzərə alan professor Afad Qurbanov mənə aspiranturaya (indiki doktoranturaya) sənəd verməyə çağırırdı. Azərbaycan dilçiliyi kafedrası üzrə əyani aspiran-

turanı qutardığıma, dilçilik ixtisası üzrə dissertasiya müdafiə etdiyimə görə mənə rəhbəri olduğu ali məktəbin elmi katibi təyin etmişdir. Əziz və hörmətli müəllimim, elmi rəhbərim, professor Afad Qurbanova Allah rəhmət eləsin, mənə elmi katib təyin etdiyi gün hansı vəzifələri yerinə yetirəcəyimi söyləmişdir. Elmi katib vəzifəsinə təyin edildiyimdən bir neçə gün sonra rektorluğa yaxın 2-ci mərtəbədə yerləşən otağın mənə ayrılması barədə göstəriş vermişdir.

Rektor professor Afad Qurbanovun göstərişi ilə çap olunmuş institutun struktur kitabında bütün vəzifələr, şöbələr haqqında dolğun məlumat vermişdir. Elmi katib vəzifəsini tutduğum ilk gündən rektorun mənə olan inamını doğrultmağa çalışmışam.

Professor Afad Qurbanov respublikada nümunəvi rektor kimi tanınmışdır. O, pedaqoji kadrlarla yanaşı elmi-pedaqoji kadrların hazırlanmasına böyük dəyər verdiyi üçün institutda dörd ixtisaslaşdırılmış müdafiə şurası yaratmışdır. A "Qurbanov rektorluğu dövründə çoxşaxəli işlərin möhkəm təməlini bünövrəsini qoymuş, diqqətli yetərincə çəkin yeniliklər etmiş, quruculuq işləri görmüş, elmi-pedaqoji mühiti sağlamlaşdırmaqdan ötrü yeni kadrlar dəyişikliyi aparmağı lazım bilmiş. Ali təhsil ocağının maddi-texniki bazasını möhkəmləndirməyə üstünlük vermişdir. O, rəhbərlik etdiyi məktəbin içərisində dövrün müasir tələblərinə uyğun təmir olunması ilə yanaşı tədris korpuslarının qabaq və yan hissələrində quruculuq işləri gördülmüş, yaşllaşdırma işləri aparmış, ağaclar əkdirmişdir. Filologiya üzrə elmlər doktoru, Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının üzvü, əməkdar elm xadimi, professor Afad Qurbanov rektor olduğu (1981-1989)dövrə diqqətli çəkin xidmətləri yadındadır. Məsələn, o indi yenilik kimi qəbul edilən təhsil məzmununda milli özəlliklərinin dolğun verilməsini, ali təhsillə bağlı elmi-pedaqoji işlərin bu yönündə gerçəkləşdirilməsini hələ o zaman yüksək dəyərləndirir, rəhbərlik etdiyi Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda (indiki ADPU-da) təhsil sisteminin idarə edilməsini günün çağdaş tələblərinə cavab verən duruma çatdırmaq üçün ayrı-ayrı işlərin aparılmasına çalışır, həmişə elmi şuranın iclaslarında tələbətlik kollektivçilik, qarşılıqlı yardım və tələbətlik ruhunda təbriyə etməyin önəmliyindən, sağlam mənəvi-psixoloji və elmi-pedaqoji iqlim yaratmağın yollarından danışırdı.

Rektor Afad Qurbanovun təşəbbüsü ilə əla, eləcə də əla və yaxşı qiymətlərə oxuyan tələbətlik böyük elmi şuranın üzvü seçilmişlər. Adlı təqaüd bölgüsü tələbətlik özüünüdərsi komissiyalarının təqdimatı ilə müəyyənləşdirilirdi. Digər rəhbərliklərdə müzakafatlandırma işləri də tələbətlik ixtiyarında idi. Afad Qurbanov rəhbərlik etdiyi ali məktəbin tələbətlik üçün yeni yataqxana binasının, ayrıca poliklinikasının, Qubada onlarla xidmət göstərən sağlamlıq sanatoriyasının yaradıcısı olmuşdur. Üzeyir Hacıbəyov küçəsində çoxmərtəbəli tədris korpusunun tikilib başa çatdırılması, istifadə verilməsi onun adı ilə bağlıdır.

Afad Qurbanovun ən böyük xidməti ADPI üç ixtisas filologiya, tarix, pedaqoji elmlər-pedaqogika, fənlərin

tədrisi üzrə ixtisaslaşdırılmış müdafiə şuralarının yaradılıb təşkil edilməsini həyata keçirə bilməsidir.

Onun təşkilatçılığı ilə ADPI-də fəaliyyətə başlayan, işləyən ixtisaslaşdırılmış müdafiə şuralarının iclasında öz əməkdaşlarımızdan başqa Azərbaycanın ali məktəblərində, elmi-tədqiqat qurumlarında elmi-tədqiqat işləri aparılardan başqa, o zamanki Sovetlər birliyinin ayrı-ayrı ölkələrindən gələn dörd dissertasiyalarını müdafiə edərək elmi dərəcə alırdılar. Afad Qurbanovdan sonra Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin rektoru vəzifəsinə tarix üzrə elmlər doktoru, respublika EA-nın müxbir üzvü, əməkdar elm xadimi, professor Səlvər Rza oğlu Aslanov təyin edilmişdir. 1966-cı il 1 Sentyabrda Azərbaycan Dövlət Universitetinin tərkibində fəaliyyət göstərən ixtisas yönümlü "Ümumişlək" və "Əmtəşünaslıq" fakültələri bazasında işə başlayan Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı İnstitutuna rəhbərlik etmək Səlvər Aslanova tapşırılmışdır. Onun həmin ildən 1973-cü ilin iyun ayı müddətində rektor vəzifəsində çalışdığı məlumdur. S. Aslanov 1973-cü ildən N. Tusi adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində professor, kafedra müdiri, 1989-1994-cü illərdə Rektor işləmişdir.

1995-ci ildən ömrünün sonuna qədər Azərbaycan Elmlər Akademiyası Milli Münasibətlər İnstitutunda böyük elmi işçi işləyən, SSRİXTN Sərgisinin iki qızıl medalına, dövlət orden və medallarına layiq görülmə, yeddinci çağırış Azərbaycan SSR Ali Sovetinin 1990-1995-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı olan Səlvər Rza oğlu Aslanov Azərbaycan təhsil tarixində uzun illər keçəndən sonra ikinci dəfə ali məktəb rektor təyin edilməsi yeganə şəxsiyyətdir. 1989-1994-cü illərdə birbaşa onun tabeliyində elmi katib vəzifəsini icra etdiyin dövrdə mən professor Səlvər Aslanova gözəl, xeyrixah insan, rəhbərlik etdiyi ali məktəbin kollektivinin, professor-müəllim həyatının və tələbətlik qayğısına qalan, ali təhsil sisteminin inəlliklərini çox yaxşı, dərinlə bilən, şəxs olduğunu bildim. Səlvər müəllim ocaqda rektor vəzifəsində işləmiş, əməkdar elm xadimi, AEA-nın müxbir üzvü, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor Afad Qurbanova bütün fəaliyyəti dövründə hörmətlə yanaşmışdır.

Professor Səlvər Aslanovun rektor işlədiyi dövrdə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutu universitet statusu almış, yəni yeni mərhələyə daxil olmuşdur. Rektor, professor Səlvər Aslanov elmi şuranın iclasında rəhbərlik etdiyi ali təhsil ocağının artıq təkcə təhsil müəssisəsi deyil, həm də elmi-tədqiqat ocağı kimi işləyəcəyini demişdir. O, daha bir xarakterik hadisənin universitetin adını dəyişdirilməsi ilə bağlı olduğunu söyləmişdir. Yəni bu ali məktəbin Azərbaycan xalqının görkəmli alimi, filosof, astronom, filoloq, sənət nəzəriyyəçisi, ilahiyatçı, mədəniyyət bilicisi Nəsrəddin Tusinin adını daşdığını diqqətə yönəlmişdir.

Professor Səlvər Aslanov rəhbərlik etdiyi tarixi mərhələdə ADPU-nun dünyanın qabaqcıl universitetləri ilə əlaqəsini genişləndirmişdir.

(Davamı 6-cı səhifədə)

DİL XARİCİ FAKTORLARLA QARŞILIQLI MÜNASİBƏTLƏR ZƏMİNİNDƏ ELMİ ŞURA VƏ ELMİ KATİB SÖZLƏRİ HAQQINDA DÜŞÜNCƏLƏRİM

(Əvvəli 5-ci səhifədə)

Türkiyənin İstanbul Universiteti, Çexosl Ostrova universiteti ilə yaranmış elmi-mədəni bağlılıqlar yaxşı töhvələr vermişdir. Amerika, Polşa, İran, İslam Respublikası və başqa ölkələrdən ADPU-ya gələn qonaqlarla görüşlər keçirilmiş, tanınmış alimlərin əməkdaşlıq nəticəsində görülmüş elmi araşdırmaların hüduqları yetərincə genişlənməmişdir. Səlvər Aslanov respublikamızda ehtiyac duyulan ixtisaslar üzrə müəllim kadrlarına duyulan tələbatın ödənilməsinin vacibliyini nəzərə aldığına görə ADPU-da 7 fakültə, 8 yeni kafedra, 8 problem laboratoriyasının yaradılmasını həyata keçirməyi bacarmışdır. Onun təşəbbüsü, istəyi ilə ADPU-nun Şuşa, Şamaxı filiallarını, nəznində Ali Humanitar Kolleç yaradılmışdır. Universitetin 70 illiyi ilə bağlı Səlvər Aslanovun 24 yanvar 1992-ci il tarixli Azərbaycan müəllimi qəzetində "Yubiley örnək və məsuliyyətidir" adlı məqaləsi nəşr edilmişdi. S. Aslanov Azərbaycan təhsil tarixində illər keçəndən sonra ikinci dəfə ali məktəbə rektor təyin edilmiş yeganə şəxsdir.

O, professor-müəllim heyətinin və digər işçilərin, eləcə də tələbələrin qayğısına qalan humanist rəhbər idi. Professor Səlvər Aslanov ən öncə xeyirxah insan idi. 1989-1994-cü illərdə ADPU-nun rektoru olanda onun tabeliyində elmi katib vəzifəsində işləyəndə bütün bunları görmüşəm. Səlvər Aslanov ADPU tarixində silinməz iz qoyan, unudulmayan, ürəklərdə yaşayan rektor kimi yaddaşlarda qalıbdır. Müxtəlif elm sahələri üzrə namizədlilik

dissertasiyası müdafiə etmiş və elmi dərəcə almış işçilər kafedralarda ixtisaslar getməsi ilə bağlı texniki işlərdə, laborant vəzifəsində işləyirdilər. Yaşları qırxı keçmiş həmin şəxsləri müəllim, baş müəllim, dosent vəzifələrinə keçirməsi Səlvər Aslanovun ADPU tarixində ən böyük xidmətidir. Səlvər müəllim insana hörmətin onu öz gözündə ucaltdığını, yüksəltməyi yaxşı bildiyi üçün də

tələbələrdən, ən sadə işçilərdən tutmuş inzibati təsərrüfat sahələrində çalışan əməkdaşlara, elmi-pedagoji fəaliyyətləri ilə kadrların yetişdirilməsində yetərincə önəmli əməyi olan professor-müəllim heyətinin hər birinə qayğı göstərməyi özünün mənəvi borcu sayırdı.

Azərbaycan tarixi və siyasi elmlər sahəsində tanınmış alim Səlvər Aslanov çox qürurlu, səxavətli, xeyirxah, vətənpərvər və qorxmaz şəxsiyyət olmuşdur.

Səlvər Aslanov Azərbaycan dilini ürəkdən sevdiyi üçün dövlət dili kimi hər yerdə işlədilməsi, rolunun yüksəldilməsi, onun tədrisinin gücləndirilməsi üçün böyük işlər görmüşdür. O, vətənpərvər, xeyirxah insan, bilikli, talantlı alim, bacarıqlı təhsil təşkilatçısı idi.

Ədəbiyyat

1. Yusif Yusifov-Elmi-pedagoji kadrlarla iş 6. 04. 1986 Azərbaycan müəllimi
2. Yusif Yusifov-Ali məktəb elmi və istehsalat
25. 10. 1986 Azərbaycan gəncləri
3. Yusif Yusifov-Qabaqçıl iş təcrübəsini öyrənək

14. 11. 1986 Azərbaycan müəllimi

4. Yusif Yusifov Tələbə və asudə vaxt 2. 02. 1987 Gənc müəllim

5. Yusif Yusifov İşgüzar şərait və uğurlar 19noyabr 1990 Gənc müəllim

6. Yusif Yusifov "Elmin və şəxsiyyətin harmoniyası(Buludxan Xəlilov haqqında)" Bakı 2018, 232səh.

7. Yusif Yusifov-Yenidənqurma və tələbə özünü idarəsi 23. 03. 1988 Azərbaycan gəncləri

8. Yusif Yusifov Mənəvi və zəhmətlə dolu həyat yolu haqqında düşüncələrim 12. 05. 2007

9. Yusif Yusifov Ruhun özünüifadəsi 05. 12. 2018 Kredo

10. Yusif Yusifov Tələbə və asudə vaxt 08. 04. 1987

11. Yusif Yusifov İstitut elmi şurasının uğurları 15. 07. 1988 Azərbaycan müəllimi

12. Yusif Yusifov Rektor etimadı doğruldur-19 yanvar Şərq qəzeti

13. Yusif Yusifov Yenidənqurma və İstitut elmi soveti-20 yanvar 1989 Gənc müəllim

14. Yusif Yusifov Azərbaycan təhsil tarixini elmi-pedagoji və metodik ümumiləşdirilmələrlə zənginləşdirən dəyərli tədqiqat əsəri (professor İramin İsayevin monoqrafiyası haqqında)

15. Yusif Yusifov Elmlə şəxsiyyətin harmoniyasını yaşıdan ziyalı 07. 5. 2023. Kredo (Görkəmli filoloq, dilçi və ictimai xadim filologiya üzrə elmlər doktoru, professor Həsən Mirzəyev haqqında).